AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi

Cilt : 10 Sayı : 31 Sayfa: 92 - 108 Haziran 2022 Türkiye

Araştırma Makalesi

SURİYELİ SIĞINMACI ÇOCUKLARIN COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE EĞİTİM HAYATINDA YAŞADIĞI SORUNLAR[1]

Dr. Öğr. Üye. Hakan GÜLERCE♣

Fatma KAÇAR♣♣

Hüsniye KABLAN♣♣♣

ÖZ

Suriye'de 2011 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan iç savaş milyonlarca insanın zorunlu olarak yerinden edilerek ağırlıklı olarak komşu ülkelere sığınmalarına neden olmuştur. Bu ülkelerin başında dört milyona yakın bir rakamla dünyada en fazla sığınmacıyı misafir eden ülke konumunda olan Türkiye gelmektedir. Türkiye'de bulunan sığınmacı nüfusunun ⅓'ini eğitim çağındaki çocuklar oluşturmaktadır. Zorunlu göç, en temel insan hakları olan eğitim, sağlık, barınma vb. hizmetlere erişim noktasında birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmektedir. Göçmenlerin yaşamış olduğu bu sıkıntılardan özellikle eğitim alanında yaşanan sorunlar daha da belirginleşmektedir. Bütün bunlarla birlikte göçmenler tüm dünya ile aynı anda Covid-19 Pandemisiyle mücadele etmektedir. Dolayısıyla sığınmacıların yaşamış oldukları sıkıntılara bir de pandeminin beraberindeki zorluklar eklenince çocukların eğitimlerinin önünde yeni bariyerler oluşmuştur. Bu çalışmada özellikle Türkiye'de yaşayan sığınmacı çocukların Covid-19 Pandemisi sürecinde eğitim hayatlarında karşılaştıkları sorunlar tartışılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve Şanlıurfa'da yaşayan 15 ortaöğretim ve lise çağındaki sığınmacı çocukla yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlardan elde edilen bulgular analiz edilerek sığınmacı çocukların Covid-19 Pandemisi sürecinde eğitime erişimlerindeki engeller ortaya konulmuştur. Sığınmacı çocukların maddi yetersizlik (cihaz eksikliği, internet erişim durumu, ekonomik sebepler vb.), çevrimiçi eğitimin beraberinde getirdiği zorluklar, ekonomik sıkıntılar, aile içi rollerin değişimi ve okula olan özlemin olumsuz etkisi gibi sebeplerden dolayı eğitimlerinin önemli derecede aksadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sığınmacı Çocuklar, Covid-19 Pandemisi, Eğitim, Göç, Suriye

THE PROBLEMS OF SYRIAN REFUGEE CHILDREN IN EDUCATIONAL LIFE DURING THE COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT

The civil war that started in Syria in 2011 and still continues has led to the forced displacement of millions of people. Turkey comes first among these countries, with nearly four million people, as the country that hosts the largest number of refugees in the world. ⅓ of the refugee population in Turkey consists of children of educational age. Forced migration brings with it many problems refugees' education, health, housing, etc. Access to services is among the most basic human rights. Along with these problems, the whole world is struggling with the Covid-19 Pandemic at the same time. However, among these services, especially in the field of education, the problems become more evident. Therefore, when the difficulties experienced by the refugees are added to the difficulties of the pandemic, serious barriers have emerged in front of the education of children. This study aims to reveal and analyze the problems that refugee children living in Turkey face in their education life during the Covid-19 Pandemic process. A qualitative research method was used in the research and semi-structured in-depth

---

[1] Bu çalışma TÜBİTAK 2209-AÜniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı ve Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

♣ Harran Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, hakangulerce@harran.edu.tr, Orcıd ID: 0000-0003-3601-5725

♣♣ kacarfatma971@gmail.com, Orcıd ID: 0000-0003-2798-0005

♣♣♣ husniyekablan@gmail.com, Orcıd ID: 0000-0003-2095-7654

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 04.01.2022 Yayın Kabul Tarihi: 21.02.2022

interviews were conducted with 15 secondary and high school refugee children living in Şanlıurfa. The findings obtained from the interviews were analyzed and the barriers to the access of refugee children to education during the Covid-19 Pandemic process were revealed. It has been revealed that the education of refugee children is significantly disrupted due to reasons such as financial inadequacy (lack of equipment, internet access status, economic reasons, etc.), the difficulties brought by online education, the change in family roles, and the negative effect of longing for school out.

Keywords: Refugee Children, Covid-19 Pandemic, Education, Migration, Syria

Giriş

Bu çalışma Türkiye'nin Şanlıurfa ilinde eğitim gören Suriyeli sığınmacı çocukların Covid-19 Pandemisi sürecinde eğitim hayatlarında karşılaştıkları sorunların görünür kılınmasını ve çözümüne yönelik politika önerilerinin ilgili makamlara sunularak geliştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. İnsanlığın tarihiyle birlikte var olan göç olgusu dünyanın hemen hemen her yerinde devam etmekte olan bir süreçtir. İnsanların sosyal, ekonomik, güvenlik, vb. birçok sebepten isteğe bağlı veya zorunlu olarak yer değiştirme sürecini ifade eden göç (Adıgüzel, 2019: 3) son derece dinamik bir yapıya sahiptir. Birçok sebeple ortaya çıkabilen göç; savaş, ekonomi, psikososyal ve siyasi nedenlerin bütünüyle de gerçekleşebilmektedir (Gülerce ve Şahinöz, 2020: 3526). Türkiye hem göç alan hem de coğrafi konumu itibariyle göçün merkezinde olan geçiş ülkelerinden biri olarak bilinmektedir. Bu durum 2010 yılında başlayan "Arap Baharı" diye adlandırdığımız zorunlu göç durumuyla da farklı bir hareket halini almıştır. Sayıca büyük bir kitlesel göçü kabul eden Türkiye'de Aralık 2021 son verilerine göre kayıtlı Suriyeli sığınmacı sayısı 3,734,874'ye ulaşmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021). Aynı zamanda Göç İdaresi Başkanlığı tarafından sunulan verilere göre Türkiye'nin en çok Suriyeli nüfusu barındıran ilk 10 ili arasında Şanlıurfa'da yer almaktadır. Aralık 2021 verilerine göre Şanlıurfa'da 427,392 Suriyeli sığınmacının bulunduğu görülmektedir. Geçici koruma altında bulunan sığınmacılara yönelik 2021 verilerine göre Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların neredeyse yarısını eğitim çağındaki çocukların oluşturduğu görülmektedir. Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların en temel ihtiyaçları olan barınma, gıda, giyinme vb. ihtiyaçlarının yanında temel bir hak olarak görülen eğitim hakkına erişim gibi önemli sorun alanlarıyla da karşı karşıya kalmaktadırlar (Emin, 2016, akt. Gül ve Türkmen, 2019). Bunlara ek olarak 2019 Aralık itibariyle başlayan Covid-19 Pandemi süreci birçok sosyal sorunu beraberinde getirmiştir. Özellikle Covid-19 Pandemisiyle birlikte eğitimde yeni dönüşümlere gidilmiş ve bu dönüşümle de insanların eğitime olan bakış açıları önemli derecede değişmiştir (Bozkurt ve Sharma, 2020: 113). Bu durumdan en çok etkilenenler ise çalışmanın konusu olan iç savaşın beraberinde getirdiği kaos ve şiddet ortamından ayrılarak güvenli bir yaşam için Türkiye'ye sığınan ancak sığınmacılığın getirdiği zor koşullarla birlikte eğitimlerinin önünde birçok sorun bulunan, emek piyasasının "yeni cevherleri" (Gül ve Türkmen, 2019: 119) olarak değerlendirilen Suriyeli sığınmacı çocuklardır. Sığınmacı çocukların Covid-19 Pandemisi öncesinde eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların yanı sıra psikososyal sorunlar da yaşadıkları tespit edilmiştir (Duruel, 2016; Tanrıkulu, 2017; Emin, 2019; Akpınar-Balkan, 2017; Moralı-Opus, 2018; Bulut, Soysal, 2018). Covid-19 Pandemisi öncesinde Suriyeli sığınmacı çocukların eğitim hayatında yaşamış oldukları sorunlara yönelik birçok sayıda çalışma gerçekleştirilmiş olmasına

karşın, ilerleyen Covid-19 Pandemisi sürecinde birçok farklı disiplinden çalışmaların devam ettirilmesi gerekmektedir.

En temel insani ihtiyaç olan eğitim, savaş, doğal afet vb. durumlarda ilk ara verilen insani faaliyet olmaktadır (Balcı, 2020). BMMYK 2021 verilerine göre, Türkiye'de 1.5 milyon civarında 5-18 yaş aralığında eğitim çağında sığınmacı çocuk bulunmaktadır. Türkiye'de bu noktada sığınmacı çocuklara gerekli ve yeterli eğitim vermek için çabalarını sürdürmektedir. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince ile taraf olmuş sadece Avrupa'dan zorunlu göç edenleri mülteci (Balcı, 2020) statüsüyle kabul etmiştir. Türkiye'ye gelen Suriyeliler ise YUKK'a göre geçici koruma kapsamında bulunmaktadırlar. Bu kapsamda Suriyeli sığınmacı çocuklar aynı Türk vatandaşı çocuklar gibi eğitim hakkına sahiptir. Zorunlu göçe maruz kalan insanların önemli bir kısmını çocuklar oluşturmakta ve göçün beraberinde getirdiği sıkıntılardan da en çok çocuklar etkilenmektedir. Sığınmacı çocuklar eğitim hayatında pandemi öncesinde de birçok sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Yapılan birçok çalışmada sığınmacı çocukların, dil, iletişim ve uyum sorunlarıyla birlikte savaşın etkisiyle oluşan sağlık ve psikososyal gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir (Gülerce ve Şahin, 2022: Çelik ve Kardaş İşler, 2020: Konak Mülteciler Derneği, 2021: Nur Emin, 2019). Dolayısıyla çocukların eğitimine yönelik yapılacak çalışmalar toplumların geleceği açısından ayrıca önem arz etmektedir.

Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Covid-19 Pandemisi sürecinde yaşadığı sorunlara, sosyal uyum, eğitime erişim ve katılım gibi sorunların eklendiği tespit edilmiştir. Bunun yanında sığınmacı çocukların eğitim süreçlerinde dil, eğitime ulaşılabilirlik, maddi yetersizlikler ve psikolojik sorunlar gibi birçok alanda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu çalışma, Suriyeli sığınmacı çocukların Covid-19 Pandemisiyle eğitim hayatlarının nasıl dönüştüğünü, yaşadıkları problemleri ortaya çıkarmayı ve çözüm önerisi sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli sığınmacı çocukların pandemi sürecinde sosyal hayatlarının nasıl değiştiği ve eğitim olanaklarına nasıl erişebildikleri sorunsalları üzerine yoğunlaşılmıştır.

Türkiye'de Suriyeli sığınmacı öğrenciler üzerine çeşitli alanlarda birçok çalışma yapılmıştır. Farklı metodolojik yöntemlerle ele alınan bu çalışmalarda genel olarak öğrencilerin karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve dilsel zorluklar üzerinde durulmuştur.

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization – WHO) tarafından ilan edilen Covid-19 Pandemisi'nin ardından alınan önlemler kapsamında Türkiye'de de yüz yüze eğitime ara verilerek 16 Mart 2020 tarihinde uzaktan eğitime geçilmiştir. Okulların kapatılması ve yüz yüze eğitime ara verilmesiyle 1,6 milyar sığınmacı öğrencinin eğitimi kesintiye uğramıştır (Bozkurt, 2020: 114). Covid-19 Pandemisiyle birlikte yaşanan uzaktan eğitim süreci erişim ve teknolojik yetersizlikten dolayı varolan eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR, 2020), raporunda belirtildiği üzere dünyadaki sığınmacı çocukların yaklaşık olarak yarısının eğitimden koptuğu anlaşılmaktadır. Farklı sosyo-ekonomik koşullardaki bireylerin bilgi iletişim teknolojilerine erişim ve kullanımında yaşanan eşitsizlik dijital uçurum (Konak Mülteciler Derneği, 2021) olarak tanımlanmaktadır. Uzaktan eğitim ülkelerdeki dijital teknolojilerin etkisini ortaya çıkarmış ve pandemi süreciyle Türkiye'deki öğrenciler arasında dijital uçurumun gitgide artış gösterdiği

anlaşılmaktadır. Mülteci Medyası özel haberinde Kurt (2020) Türkiye vatandaşlığına sahip olan çocukların dahi internet ve dijital araç gereçlere ulaşım sorunu yaşadığı bilinirken bu konunun sığınmacı çocuklar için daha da imkânsız bir hal aldığını ifade etmiştir. Dijital teknolojilere ulaşanlar/kullananlar ve ulaşamayanlar/kullanamayanlar arasında fark dijital bölünme olarak adlandırılmaktadır (Hargittai, 2003 akt. Bozkurt, 2020: 125). Dijital bölünme uzaktan eğitim sürecinin eğitimde oluşturduğu fırsat eşitsizliğini belirginleştirerek sahip olanlar ile olamayanlar arasındaki uçurumun büyümesine neden olmuştur (Bozkurt, 2020: 125). Bu bağlamda dijital bölünme öğrenimine devam etmekte olan imkânı kısıtlı grupların eğitim hayatlarından geri kalmalarını açıklamaktadır.

Göçmen çocukların bireysel gelişimleri ve toplumsallaşma süreçleri için en temel ihtiyaç eğitim olarak görülmektedir. Nitelikli eğitimin ülke ekonomisine katkısı düşünülürse sığınmacı öğrencilere sunulan eğitim fırsatları söz konusu ülke için bir yatırım olarak kabul edilebilir (Nur Emin, 2019: 51). Dolayısıyla sığınmacı öğrencilerin eğitim yoluyla elde ettiği kazanımların öncelikle kendi ekonomik bağımsızlığını elde etmesine ve yaşadığı ülkeye de uyum sağlamasına katkı sunmaktadır. Çelik ve Kardaş İşler (2020), Suriyeli ilkokul öğrencilerinin öğrenim deneyimlerini inceleyen çalışmalarında pandemi sürecinde uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajlarının (teknik aksaklıklar, ekonomik sıkıntılar ve ailelerin dil eksikliği ve sosyo kültürel yapısı) olduğunu belirtmektedir. Ayrıca öğretmen-öğrenci ilişkisinin yüz-yüze eğitimle bir olmaması ve öğretmenlerin de bazı konularda eksik kalmalarının muhtemel sebebi uzaktan eğitim için gerekli teknik donanım ve yeterliliğe sahip olamamalarından kaynaklanmaktadır. Avantaj olarak görünen ve sığınmacı çocuklar açısından hoşa giden durumlar da bulunmaktadır. Çocuklara zaman konusunda esneklik sağlanması buna örnek verilebilir. Zorunlu göç mağduru çocuklar olmanın getirdiği birçok sorun nedeniyle sığınmacı öğrenciler kendilerini rahat ifade edememektedir. Uzaktan eğitimin ise özellikle içe kapanık sığınmacı çocukların yüz yüze yaşadığı bu sorunları azalttığı söylenebilir. Türk Kızılay ve Toplum Merkezi Mayıs 2020 raporunda eğitim hayatlarına devam eden ve ŞEY (Yabancılara Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı) programından yararlanan sığınmacı çocuklarla çevrimiçi form aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirmiştir. Raporda Sığınmacı çocukların uzaktan eğitime katılım sağlama ya da sağlayamama nedenleri ön plana çıkarılmıştır. Sığınmacı çocukların genel problemleri internet, akıllı telefon vb. teknik aksaklıkların yanında ebeveyn-öğretmen ilgisizliği, dil bariyeri ve uzaktan eğitime uyum sorunu gibi sebepleri de kapsamaktadır.

Sığınmacı çocuklara yönelik teknolojik donanım desteği, dil desteği, farklı dillerde güncel bilgi alma talebi gibi ihtiyaçlar belirlenmiştir. Konak Mülteci Derneği Mart 2021 raporunda aynı sorunları gün yüzüne çıkarmıştır. Sığınmacı çocukların uzaktan eğitimde derslere katılımını engelleyen faktörler; ev ortamının uygunsuzluğu, teknolojik alet yetersizliği, dil – iletişim sorunu ve pandemi sonrası gelir kaybına uğrayan ailelerde çocukların hane bütçesine katkı sağlaması ile ilgili beklentilerin arttığı ortaya çıkmıştır. Bu durumda teknik donanım desteğinin yanı sıra psikososyal destek çalışmaları ve ebeveynlerin ekonomik açıdan desteklenmesi sığınmacı çocukların eğitim hayatlarına nitelikli devam edebilmesi açısından önem arz etmektedir. Sallan Gül ve Türkmen (2019) çalışmasında Şanlıurfa'da öğrenimi sekteye uğrayan ve emek gücüyle haneye gelir getiren sığınmacı çocukların eğitim hakkından faydalanamadığını ve

desteklenmediğini ifade etmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü 2016 raporunda Türkiye'de eğitim almayan Suriyeli sığınmacı çocuk sayısının açıklanandan daha yüksek olduğunu ve yaş oranları arttıkça sığınmacı çocukların eğitime devam etme oranlarının düştüğü belirtilmektedir. Zorunlu göç dolayısıyla yaşanan ekonomik yoksunluğun yanı sıra kültürel farklılıklar da bu noktada etkilidir. Suriye devleti, 2002 yılı itibariyle temel eğitimi 1. sınıftan 9. sınıfa kadar zorunlu ve ücretsiz vermekte ancak sonrasında herhangi bir zorunluluk talep etmemektedir. Bu durum Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacı çocukların okullaşma oranını etkilemiştir. Ortaöğretim ve lise çağında olan çocukların okul yerine emek işçisi olarak eğitim dışı çalıştırıldığı görülmektedir (Sallan Gül ve Türkmen, 2019).

Eğitimden uzak kalan Suriyeli sığınmacı çocuklar aile içerisindeki kültürün biçilmiş rollerini almaya devam eder ve eğitim hakkından yoksun kalırlarsa çocukları simsiyah bir gelecek beklemektedir. Bu nedenle kapsayıcı eğitimin gereklilikleri yerine getirilmeli ve MEB ile iş birliği içerisinde olanakların genişletilmesi gerektiği belirtilmektedir. Çalışmak, çocuklar için ancak okuldan ve oyundan uzakta karanlık bir yaşama hapsolmak olarak tanımlanabilir (Sallan Gül, vd., 2018: 937). Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü UNCHR (2020) Mültecilerin Eğitimi İçin Bir Araya Gelmek isimli raporda, tüm dünyadaki çocukların Covid-19 pandemisinin getirdikleriyle eğitim hayatlarında zorluklarla karşı karşıya kalırken sığınmacı çocukların bu noktada çok daha imkânı kısıtlı olduğunu belirtmiştir. Pandemi sürecinden önce eğitim hayatına devam etmeyen sığınmacı çocuk sayısı pandemiyle birlikte ikiye katlanmıştır. Bu durum daha da kötü bir hal alarak eğitim materyallerini karşılayamama, gerekli teknolojik alete erişememe ve iş hayatına erken atılmak zorunda kalmaları, eğitimlerine devam etme şanslarını büyük oranda etkilemiştir. Grandi sığınmacı çocukların neredeyse yarısının zaten okula gitmediğini ifade ederek yaşamış oldukları onca zorluktan sonra eğitim haklarından mahrum edilmemeleri gerektiğini ifade etmiştir. Sığınmacılara ve birlikte yaşamış oldukları topluluklara uluslararası destek vererek sığınmacı eğitiminde yenilikçi adımlar atabiliriz (UNHCR, 2020) diyerek pandemiyle daha da zorlaşan sığınmacı çocukların eğitim hayatının önemini vurgulamıştır.

Yöntem

Bu çalışmada, araştırma grubunun gündelik hayat kazanımları ve etkileşimlerini değerlendirmek amacı ile nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma sosyal nitelikli olayların kendi çevrelerinde incelenmesi ve betimlenmesini ön plana alan bir yöntemdir (Yıldırım, 1999). Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği tercih edilmiştir. Katılımcıların eğitim hayatlarında yaşadığı problemleri ve buna yönelik problemlerle başa çıkma stratejilerini birebir gözlemleme fırsatı sunan nitel araştırma yöntemi ile daha fazla veri toplama olanağı elde edilmiştir. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemini kullanmak araştırmacılara bu problemleri bizzat yaşayan Suriyeli sığınmacı çocukların birebir kendi ifadeleriyle sorunları ortaya çıkarabilmeyi sağlamıştır. Mikro alanda kullanılan bu yöntem fikir vermesi açısından önem arz ederken genellemelerden uzak olduğu da bilinmelidir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan Şanlıurfa ili, Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların en yaygın olduğu şehirlerden biridir. Bu sebeple araştırma Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacı çocukların eğitim hayatlarındaki görünürlüğünü kendi ifade

ve duyumsayışlarını daha iyi anlamak adına sayıca fazla bulundukları Şanlıurfa ilinde yürütülmüştür. Katılımcılar Şanlıurfa ilinde yaşayan, eğitimine devam eden ortaöğretim-lise çağında imkânı kısıtlı 15 Suriyeli sığınmacı çocuktan oluşmaktadır. 11-18 yaş aralığında olan, 11'i kız, 4'ü oğlan sığınmacı çocukla ailelerinin izni dâhilinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada katılımcılara kartopu örnekleme yöntemi aracılığıyla ulaşılmıştır.

Çalışmada etik kurallara dikkat edilmiştir. Bu bağlamda Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve 18.05.2021 tarih ve 2021/79 nolu etik kurul izni alınmıştır. Görüşmelerin tamamı hem velilerin hem de görüşülen çocukların izinleri alınarak yapılmıştır. Sağlık Bakanlığı'nın Covid-19 Pandemisi konulu bilimsel araştırma çalışmalarının yürütülmesi konusunda aldığı karar gereği ayrıca Covid-19 Bilimsel Araştırma Değerlendirme Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır (2021-05-21T23_20_31 sayılı ve 23.05.2021 tarihli yazı).

Mülakat yöntemine dayanan çalışmada ortaöğretim-lise çağında imkânı kısıtlı 15 Suriyeli sığınmacı çocuk ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerin bir kısmı yaşanan Covid-19 Pandemisi sebebiyle çevrimiçi gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin her birisi 30 dakika sürmüştür. Yapılan görüşmeler katılımcıların izni dâhilinde ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Katılımcılara bu süreçte yaşadıkları sosyal sıkıntıları aktarabilmeleriyle ilgili araştırmacılar tarafından hazırlanan 16 tane mülakat sorusu yöneltilmiştir. Belirlenen soru örnekleri aşağıda yer almaktadır:

1- Yaşın:

2- Eğitim durumun:

3- Kaç kardeşsiniz:

4- Yaşadığın Şehir ve İlçe:

5- Covid-19 Pandemisi sürecinde eğitim hayatın nasıl devam ediyor?

6- Covid-19 Pandemisi sürecinde dersler açısından zorlandığın şeyler var mı?

7- Covid-19 Pandemisi sürecinde okulundan fiziksel olarak ayrı kaldığın için neler hissediyorsun?

8- Eğitimin yeniden yüz yüze olmasını ister misin? Neden?

9- Dersleri daha iyi anlama noktasında pandemi öncesi ve pandemi sürecini nasıl karşılaştırırsın?

10- Pandemi sürecinde eğitim hayatın için gerekli teknolojik aletlere ve internet imkânlarına sahip misin? Derslere erişimde zorlanıyor musun? Ne gibi?

11- Salgın sürecinde online eğitimin çeşitli avantajları olduğunu düşünüyor musun? Düşünüyorsan bunlar nelerdir ve neden böyle düşünüyorsun?

12- Salgın sürecinde online eğitimin çeşitli dezavantajları olduğunu düşünüyor musun? Düşünüyorsan bunlar nelerdir ve neden böyle düşünüyorsun?

13- Kendine ait bir odan veya masan var mı?

14- Pandemi öncesi ve şu anki süreci karşılaştırdığında gündelik hayatında neler değişti?

15- Gelecek hedeflerin nelerdir? İleride hangi mesleği yapmak isterdin?

16- Eklemek istediklerin.

Görüşme verileri üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Verilerin deşifreleri araştırmacılar tarafından bağımsız bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen deşifreler kategorize edilip alıntılarla desteklenerek çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu çalışmayı yapan araştırmacıların, sahada imkânı kısıtlı gruplarla gönüllü olarak çalışmaları, yapılan görüşmeleri etkin kılmış ve elde edilen verileri gözlemlerle de destekleyerek daha zengin bir analiz imkânı elde etmelerini sağlamıştır.

Tablo 1.

Katılımcıların Demografik Bilgisi

KOD	YAŞ	İLÇE	SINIF	CİNSİYET
S1	17	Eyyübiye	11	Kız
S2	16	Eyyübiye	11	Oğlan
S3	12	Eyyübiye	6	Kız
S4	14	Eyyübiye	10	Kız
S5	17	Eyyübiye	11	Kız
S6	13	Eyyübiye	8	Kız
S7	13	Haliliye	8	Oğlan
S8	15	Haliliye	8	Oğlan
S9	13	Haliliye	8	Kız
S10	18	Eyyübiye	12	Kız

S11	18	Eyyübiye	11	Kız
S12	16	Karaköprü	11	Oğlan
S13	11	Eyyübiye	5	Kız
S14	15	Haliliye	11	Kız

1. Bulgular

1.1. Çevrimiçi Eğitim ve Sıkıntıları

Covid-19 Pandemisi sürecinde çocukların karşılaştığı sorunların başında çevrimiçi eğitimin beraberinde getirdiği sıkıntılar gelmektedir. Bu konuda birçok çocuk benzer ifadeler kullanarak çevrimiçi eğitimin verimsiz geçtiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Örneğin:

> *"Eğitim biraz zor. Yüz yüze eğitim almıyoruz bu da beni negatif etkiledi. Matematikte zorlanıyorum, soru sormak istiyorum derste ses gelmiyor. Diğer derslerde biraz ama en çok matematiği anlamak ve ses beni zorluyordu. Normalde sınıfta olunca soruyordum ama şimdi zorlanıyorum" (S6, Kız, 13).*

> *"Canlı derslerde kimse olmuyordu, ilgim azalıyordu" (S8, Oğlan, 15).*

> *"Evden çıkmak zorunda olduğumuz anlar olabiliyor ya da elektrik gidiyor İnternet gidiyor ben annemin telefonundan derslere giriş yaptığım için bazen annemin işi çıkıyor o evden gidebiliyor yani pek sorun yok çok şükür" (S3, Kız, 12).*

> *"Sayısalcıyım ben sözel derslerini okudukları için sadece sorun olmuyor ama matematik gibi derslerde hocanın sesinin kesilmemesi gerekiyor. Anlamamız çok önemli hoca bir yerlere bir şeyler yazacak yazmakta zorlanıyor ben de o yüzden YouTube'den açıyorum dinliyorum dersleri sınavları için öyle yaptım. Fiziksel olarak okuldan ayrı olduğum için çok üzülüyorum" (S1, Kız, 17).*

> *"Online eğitim iyi olmadı. Ayrı kaldık dersleri göremedik Türkçeyi biraz unuttum. Okulda Türk arkadaşlarımızla çok konuşuyorduk onlardan ayrı kaldık, görüşemedik. Eğitim yüz yüze olursa daha iyi olur. Pandemiden önce hocalar bize Suriyelilere daha ayrıntılı anlatıyordu bizim anladığımızı yüzümüzden anlıyordu, belliydi ama online de anlamıyorlardı" (S14, Kız, 15).*

Görüldüğü üzere öğrencilerin çoğunun derslere erişim sağlayamadığı, teknik sıkıntı yaşadıkları ve büyük bir kısmının çevrimiçi dersleri anlamakta zorluk yaşadıkları aşağıda ifade edilmektedir. Bu durum öğrencilerin öncelikle okul ve öğretmen ilişkilerinde araya mesafe girmesini ve öğrencilerin zaten konuları anlayamıyorum fikrine kapılarak eğitimden soğumalarına sebep olmuştur (Karakuş, 2020). Kısıtlı bir

zaman dilimi içerisinde kendini ifade edememe ve yaşanan kopukluklar çocukları rahatsız etmiştir. Buna karşılık uzaktan eğitimin avantaj olarak görülebilecek yönleri de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir: Özellikle kendilerini ifade etme konusunda çekinceleri olan, dil problemi sebebiyle iletişim ve uyum sorunu yaşayan zorunlu göç mağduru çocuklar, kendilerini yüz yüze ortamlarda ifade etmede sorunlar yaşarken uzaktan eğitimde bu sorunların azaldığı görülmektedir (Çelik ve Kardaş İşler, 2020: 796-797).

> *"Bazen bazı dersler öğleden sonra oluyor erken kalkmak zorunda olmuyorum en güzel yanı bu" (S4, Kız, 14).*

> *"Öncesi dersleri daha iyi anlayabiliyordum sonrasında bazı sıkıntılar yaşayabiliyorum matematik çalışıyorum anlamıyorum mesela fen, matematik gibi derslerde zorlanabiliyorum. Önceden hiç zorlanmazdım. Online olduğu için sıkıntı yaşıyorum önceden öğretmenimiz tahtaya örnekler yazıp bizi çıkartabiliyor bir daha anlatabiliyor şimdi yine anlatıyor ama ders süresi kısa" (S3, Kız, 12).*

Öğrencilerin ifadelerinden online eğitim sürecinin özellikle derslerde anlaşılmayan yerlerin öğretmenlerin birebir ilgilenerek tekrar etmeleri durumlarından mahrum kalmaları nedeniyle öğrenme süreçlerinin zorlaştığı anlaşılmaktadır.

1.2. Ekonomik Sıkıntılar

Covid-19 Pandemi sürecinde tüm dünyada hayat neredeyse durmuş ve eve kapanmayla birlikte ekonomik faaliyetler birçok sektörde durma noktasına gelmiştir. Covid-19 pandemisinin getirdiği değişimler (evde kal çağrısı, uzaktan çalışma olanakları, uzaktan eğitim vb.) sığınmacı aileleri de etkilemiştir. Yeni bir sisteme uyum sağlamak üzere olan sığınmacı çocuklar için farklı bir gündelik hayat düzeni eğitim sürecini etkilemiştir. Eğitimin bireyin topluma kazandırılması noktasında etkili olduğu düşünüldüğünde, eğitimin toplumsal yapı ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Toplumsal yapının sistemsel sorunlarının eğitime yansımasını ise çocuklar şu şekilde ifade etmişlerdir:

> *"Virüs çıkınca biraz sanki dünya bitti gibi... Hiçbir şey yapamıyordum. Biraz zorlandım ilk önce tabletim yoktu telefonumda yoktu. Sonra aldık çok şükür. Telefondan ve internetten derslere girmeye başladım, ders çalışmaya başladım" (S15, Kız, 17).*

> *"Okulun yeniden yüz yüze olmasını istiyorum. Çünkü öyle daha iyi evde 1 telefon var, 8 kardeşim var. Her zaman derse katılamıyorum. Mesela saat 16.30'da Matematik dersim başlıyor o esnada kardeşimin de dersi var hepimiz derse giremiyoruz" (S9, Kız, 13).*

> *"WiFi var ama telefonum yok annem ve ablamın telefonu var. Biz ders gören 4 kardeşiz ve hepimizin aynı anda dersleri oluyor. Hepimizin aynı anda derslere katılması çok zor. Kardeşimle derse girmek için kavga ediyoruz ama ben alıyorum telefonu, derse ben giriyorum" (S1, Kız, 17).*

> *"Çoğu zaman derslere katılamıyorum bazen sonraki derslere katıldığımda anlamakta zor oluyor. Hocalar var, gruplara notlar atılıyor oturup onlarla*

çalışıyorum. Bir sorun yaşarsam arkadaşlarıma soruyorum. Ben annemin telefonundan giriyorum. Bilgisayarım yok. Çoğu zaman telefon benim elimde oluyor ama bazen İnternet olmuyor, oturduğumuz evde internet çok çekmiyor o yüzden derslere erişmekte zorlanıyorum" (S11, Kız, 18).

İfade edildiği üzere çevrimiçi eğitimin talepleri de değişmiştir. Ekonomik süreçle bağlantılı olan yeni uzaktan eğitim süreci toplum içerisinde yeni eşitsizlikleri oluşturmuştur. Sığınmacı çocukların birçoğu yeni eğitim kurumunun işlevlerini gerçekleştirmesi için talep ettiği teknolojik aletleri elde edemediğinden eğitim hayatlarının sekteye uğradığından bahsetmişlerdir.

Bu süreçte uzaktan eğitime kısıtlı imkânlarla ulaşmaya çalışan çocukların neredeyse tamamının bireysel telefon, bilgisayar ve internete sahip olmadıkları, ebeveynleriyle ortak cep telefonları kullandıkları görülmektedir. Bununla birlikte hane içinde sayıca fazla olmaları, uygun ders çalışma alanı ve zaman bulamayışları çocukların eğitim haklarından mahrum kalmalarına neden olmuştur (Türk Eğitim-Sen, 2020). Sığınmacı çocuklar bu dönemde içinde bulundukları kısıtlı imkânları ve yoksunlukları şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Masam var babam yaptırdı ama kendime ait bir odam yok. Evimiz zaten iki odalı" (S1, Kız, 17).

"Bilgisayarım yok. Telefonum yok. Annemin telefonundan derse giriyorum. Annem bu konuda çok anlayışlı ailenin en küçüğü ben olduğum için telefonu paylaşma konusunda çok problem yaşamıyorum. Kendime ait bir odam ve masam yok" (S3, Kız, 12).

"Canlı dersleri zoom'da yapıyorlardı bizde internet yoktu derslere giremiyordum. Kendime ait odam ve masam yok" (S13, Kız, 11).

"İnternet vardı ama derslere erişmekte zorlanıyordum. Evde sadece bir telefon vardı dört kardeş okula gidiyoruz hepimiz birlikte kullanıyoruz" (S8, Oğlan, 15).

"Birinci dönem telefonum ve bilgisayarım yoktu çok zorlandım ancak ikinci dönem alabildim şimdi telefonum var" (S2, Oğlan, 16).

1.3. Okula Özlem

Covid-19 Pandemisi sürecinin diğer zorluklarından birisi de çocukların uzun süre okuldan ayrı kalmaları ve okula duydukları özlem olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda görüşülen çocuklar şu ifadelere yer vermiştir:

"Okuldan ayrı olduğum için kötüyüm biraz. İnsan okulda çalıştığında arkadaşlarıyla birlikte olduğunda daha mutlu oluyor. Hocalarla sohbet etmeyi yakından daha çok seviyor ama uzaktan olunca biraz daha sıkıcı geçiyor" (S11, Kız, 18).

"Okulun açılmasını çok isterim dersleri daha iyi anlamak için bir de arkadaşlarımı özledim okulu özledik evden çok sıkıldım" (S1, Kız, 17).

"Evet, okulun açılmasını isterim. Hocalarımı ve arkadaşlarımı görmek istiyorum. Okulu özledim" (S6, Kız, 13).

"Arkadaşlarımdan ayrıydım zordu benim için. Okulun açılmasını isterim. Dersleri daha iyi ve daha çok anlamak için istiyorum" (S2,Oğlan, 16).

"Dersleri fiziki olarak izlemek, arkadaşlarla aynı ortamda olmak daha iyi. Bir şeyi kaybettiğimizde anlıyoruz. Kıymetini şimdi bildik. Üzgünüm arkadaşlarımla çok konuşamıyoruz, hocalarımdan ayrıyım" (S12, Oğlan, 16).

Yukarıda ifade edildiği gibi Covid-19 Pandemisi sürecinde okulundan fiziksel olarak ayrı kaldığın için neler hissediyorsun, sorusuna öğrencilerin çoğu okula, arkadaşlarına ve öğretmenlerine karşı özlem duyduklarını ve yeniden sınıf ortamlarına kavuşmak istediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler bu süreçte dersleri anlama noktasında yetersiz kaldıklarını ve bu durumun onları kötü etkilediğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda bu süreçle birlikte öğrencilerin öğretmenleriyle ilişkilerinde mesafe oluştuğunu hissetmişlerdir.

1.4. Aile içi Rollerin Değişimi

Covid-19 Pandemisinin sosyal etkilerinden birisi de aile içindeki rollerin değişmesi olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda çocuklar da bu süreçten önemli derecede etkilenmiştir. Bu durum da kuşkusuz onların eğitim hayatlarına yansımıştır. Katılımcı çocuklardan bazıları aşağıdaki ifadelere yer vermiştir:

"Babam işte çok yoruluyordu. Kardeşlerimin hepsi kız. Babama yardım edip öyle okula geliyordum. Pandemi sonrasında da aynı bu merkeze (Arapça – Türkçe destekli eğitim aldıkları bir kurs) geliyorum çıkışta babama yardıma gideceğim" (S8, Oğlan, 15).

"Pandemi öncesinde sabahtan kalkıp okula gidiyordum sonra kursa geliyordum daha sonra ders çalışıp uyuyordum. Pandemi gelince sabah kalkıyorum derslere katılıyorum, eve yardımcı oluyorum (temizlik, bulaşık, vs.) Annem tek vardı mecburen ona yardım ediyordum" (S9, Kız, 13).

UNESCO (2020) tarafından yayınlanan rapora göre okul dışı kalındığı tahmin edilen öğrenci sayısının eğitime devam eden öğrenci sayısına oranla %89'dan fazla olduğu görülmektedir. Bu da 1,54 milyar çocuk ve genç anlamına gelmektedir. Özellikle imkânı kısıtlı olan ve erişimdeki sorunlar sebebiyle her öğrencinin eğitime eşit oranda katılma şansı olmamıştır; bu yüzden uzaktan eğitim eş zamanlı tüm öğrencilere uygulanabilir bir sistemden çıkmıştır (Koç, Yeniçeri, 2021: 94). Covid-19 Pandemisinin eğitime olan etkileri üzerine yapılan bir çalışmada, 20 milyon kız öğrencinin pandemi sonrasında eğitimini yarıda bırakmak tehlikesiyle karşı karşıya kaldığından söz edilmektedir (Malala Fund, 2020, akt. Koç, Yeniçeri, 2021: 94). Yapılan görüşmelerde sığınmacı çocukların bu çalışmaları destekler nitelikte sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir. Bu konu hakkındaki görüşler şu şekildedir:

"Kalkıyorum evi temizliyorum, temizlik yaptıktan sonra dershaneye gidiyorum. 12'de dershaneye gidiyorum 2'de dönüyorum. Kitap okuyorum, sorular çözüyorum. Pandemiden önce sadece öğrenciydim sonrasında hem ev kızı hem öğrenci oldum. Misafirler geldiğinde derse giremediğim çok oluyor. Çünkü en büyük kız benim bütün ev işleri bana ait" (S15, Kız,17).

"Bazen mahallede oyun oynuyoruz bazen de ablama yardım ediyorum. Misafir gelince derse girmekte zorlanıyorum" (S13, Kız, 11).

"Benim için pandemi hiç iyi olmadı. Düzenli değildim. Önceden okula gidiş, geliş, uyku saatimiz belliydi ama pandemi sürecinde geç uyanıyoruz sabah derslerine giremiyoruz. Misafir olduğunda derslere hiç giremiyorum. Genelde evde müsait olamıyorum ve derslerimde aksamalar oluyordu" (S5, Kız, 17).

"Pandemide zamanın önemini anladım. Evde ders çalışmanın zor olduğunu anladım. Okula gitmemek çok sıkıcı. Pandemi sürecinde öğrenci gibi hissetmiyordum, derslere giremiyorum. Belli bir uyuma saatim yoktu, düzensizim. Pandemiden önce böyle değildi. Okulda olunca çalışabiliyordum, kütüphane vardı ama evde misafir olunca derslere giremiyorum. Seslerden dolayı, misafirle ilgilenmekten giremiyorum. Bazen de istekli değilim girmek istemiyorum" (S14, Kız, 15).

Görüldüğü üzere Suriyeli sığınmacı oğlan ve kız öğrencilerin pandemi ile gündelik hayat pratikleri değişmiştir. Öğrenciler bu ani dönüşüm karşısında birden fazla role sahip olmuşlardır. Değişen roller sığınmacı çocuklar için bir çatışma alanı oluşturmuştur. Bu çatışma alanları sığınmacı çocukların eğitim hayatında da birtakım aksaklıklar yaşanmasına sebep olmuştur. Oğlan çocuklarının eğitim hayatlarına devam edebilmek ve ev ekonomisine katkı sağlayabilmek için çalışmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Kız çocukların ise ev kızına dönüştükleri ve ev içerisinde iş gücünün bölüştürüldüğü ortaya çıkmıştır. Bu durum karşısında sığınmacı çocuklar belirli stratejiler geliştirerek ev içerisinde kendilerine küçük bir yaşam alanı oluşturmuş, çevreden soyutlanarak kısıtlı imkânlarla eğitim hayatlarını devam ettirmeye çalıştıkları ifade edilebilir.

2. Tartışma/Sonuç

Bu çalışma Covid-19 Pandemisiyle birlikte dönüşen sürecin çevrimiçi olarak devam eden eğitim hayatlarında ne tür sorunlara yol açtığını ve bunlarla nasıl başa çıktıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemlerinden yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak görüşme yapılmıştır. Görüşmeler çerçevesinde Şanlıurfa'da ortaöğretim ve lise çağında bulunan 15 Suriyeli sığınmacı öğrenciyle gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen bulgular analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerden hareketle sığınmacı öğrencilerin pandemi sürecinde yaşadığı problemlerin; çevrimiçi eğitime ulaşma/erişme zorluğu, ekonomik sıkıntılar, aile içi rollerin değişimi ve okula özlem olduğu ortaya çıkmıştır. Yeni sistemde öğrenciler yaşadıkları teknik sıkıntılar, materyal eksiklikleri ve kısıtlı imkânlardan dolayı eğitim haklarından yeterince faydalanamadıklarını ifade etmişlerdir. Sığınmacı çocuklar ev içerisinde Arapça konuştukları için Türkçe dilinde ilerleme kaydedemediklerini hatta gerilediklerini ifade etmişlerdir. Eğitim süreçlerinde eksik kaldıkları noktalarda ailelerinden yardım alamamışlardır. Bu durum çocukları dil problemi ve yeni uyum süreci ile yüzleştirmiştir. Yüz yüze eğitimde ekstra öğretmen ve arkadaş desteği aldıkları fakat çevrimiçi eğitimde bu desteğin kısıtlı hale geldiği ortaya çıkmıştır.

Dünyayı etkisi altına alan Covid-19 Pandemisi, birçok alanda olumsuz etkiler oluşturduğu gibi eğitim kurumlarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu dönemde salgın ve etkilerinden korunmak amacıyla önlemler alınmış ve birçok alanda kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamalar eğitim kurumlarında da değişim yaşanmasını zorunlu kılmış "evde kal" çağrısıyla ülkemizde 16 Mart itibariyle okulların kapatılması kararı alınmıştır. UNESCO'nun en son yayımladığı verilere göre, Covid-19 Pandemisi sebebiyle okuldan uzakta kalmaları öğrencilerin % 60'ından fazlasını etkilemiştir (Türk Eğitim-Sen, 2020). Bu süreç sosyal mesafe ve karantina gibi önlemlerin alınmasını gerektirirken uzaktan eğitim, eğitim kurumları için en iyi alternatif olmuştur (Türk Eğitim-Sen, 2020). Uzaktan eğitim; dijital ortamda zaman ve mekân problemi olmaksızın eğitimin devam etmesini sağlayan, öğrenme sürecini destekleyen en etkili yöntemlerden biri olarak tanımlanabilir (Telli Yamamota ve Altun, 2020: 30). Uzaktan eğitim, farklı şekillerde ve dönemin teknolojik gelişiminden faydalanarak dünyada yaygın olarak kullanılmaktadır (Akbal, 2020: 536). Uzaktan eğitim, imkânı kısıtlı grupları sistemin dışında bırakmıştır. Pandemi sonrası Suriyeli sığınmacı çocukların teknolojik alet yetersizliği, iletişim problemi ve bilgiye ulaşma (Karakuş, 2020) gibi sorunlarla karşı karşıya kaldıkları ortaya çıkmıştır.

Cinsiyet tanımlamaları biyolojik özelliklerinin ötesinde toplumsal bir kavram olarak kabul edilmektedir. Erkek ya da kadın olmak fiziksel görünüş, kültür, gelenek ve toplumdaki cinsiyet algısına yönelik eylemlerin etkisiyle oluşmaktadır (Şeker, 2019: 231). Genellikle ataerkil yapıya sahip toplumlarda erkeğe atfedilen koruyucu olması, baba olması, ailenin reisi görevi görmesiyken kadına atfedilen ev içi düzenden sorumlu olması, çocuk doğurması, anne olmasıyla bağdaşmaktadır. Çocukluk döneminin ilk yıllarından itibaren belirlenen bu roller toplumsallaşma döneminde çocuklar için büyük bir etki oluşturmaktadır. Çocuklar çevresindeki erkek ve kadın rollerini örnek alarak bu durumu benimsemektedir. Genellikle bu durum değişime uğramayarak yeniden üretilmektedir (Şeker, 2019: 231). Elde edilen bulgular sonucunda Aile İçi Rollerin Değişimi kategorisinde Covid-19 pandemi sürecinin oğlan ve kız çocuklara yeni sorumlulukları da beraberinde getirdiği görülmektedir.

Oğlan çocuklarının eğitim hayatlarına devam edebilmek ve ev ekonomisine katkı sağlayabilmek için çalıştıkları kız çocuklarının ise bu süreçte ev kızına dönüştükleri belirtilmektedir. Öğrenimine evden devam etmek zorunda kalan sığınmacı öğrenciler okullarından ayrı kalmanın onlar için süreci daha da zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. Eğitim hayatlarına daha sağlıklı bir şekilde devam edebilmeleri için öğretmen ve arkadaşlarına ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda bilgiye ulaşamama, iletişimsizlik, materyal eksikliği, teknik sorunlar ve sosyoekonomik sıkıntılar da dâhil olmak üzere birçok farklı soruna da dikkat çekilmelidir.

Covid-19 Pandemisi, tüm dünya ülkelerini etkilediği gibi Türkiye'yi de birçok alanda olumsuz etkilemiştir. Bu süreçte eve kapanan bireylerde ani ruh hali değişimlerinden dolayı psikolojik sıkıntılar meydana gelmiştir. Pandemi sürecinde her birey zorluk yaşamış fakat bununla en çok mücadele etmek zorunda olanlar okul çağında bulunan, okullarından fiziksel olarak ayrı kalan, öğretmenlerine ve arkadaşlarına karşı özlem duyan çocuklar olmuştur. Pandemi döneminde birçok öğrenci okuluna gidememiş, öğrenciler öğrenimine evden devam etmek zorunda

kalmışlardır. Uzaktan eğitime geçilmesiyle çocuklar okul ve öğretmenlerinin değerini daha iyi anladıklarını, bazı şeylerin onlar için ne kadar kıymetli olduğunun anlaşıldığını ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamında görüşmelere katılan öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde çoğunun bu dönemde okullarını, öğretmen ve arkadaşlarını özlediklerini dile getirdikleri gözlemlenmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda yüz yüze eğitimin çevrimiçi eğitime göre daha nitelikli ve faydalı olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin, arkadaş ve öğretmenleriyle birlikte yüz yüze eğitim almalarını kıymetini daha iyi anladıkları ve pandemi öncesinde okula gitmek istemeyen öğrencinin pandemi sürecinde okulunu özlediği tespit edilmiştir.

Suriyeli sığınmacı çocukların eğitim sürecinde yaşadığı en küçük sorunun dahi önemli olduğu ve bunların daha büyük problemlere dönüşebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle söz konusu sorunlara yönelik yeni politikaların yapılması ve çözümlerin üretilmesi sığınmacı çocuklara nitelikli bir eğitim sunmanın kaçınılmaz şartıdır.

3. Öneriler

- Covid-19 Pandemisinin ekonomik etkilerinin en aza indirilmesi için eğitime erişim sıkıntısı yaşayan öğrenciler tespit edilerek gerekli materyaller sağlanmalıdır.
- Eğitim çağında bulunan öğrencilerin ev ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla farklı işlerde çalıştıkları, anne-babalarına destek olmaya çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Buna yönelik sığınmacı ebeveynlerin istihdamının güçlendirilmesi hedeflenebilir. Böylelikle sığınmacı ebeveynler çocuklarını okula gönderebilecek ve gerekli ekipmanları temin edebilecek ekonomik bir güce sahip olabileceklerdir.
- Covid-19 Pandemisi sonrası değişen dünya birtakım belirsizlik ve endişeleriyle çocuk ve gençlerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemiştir. Buna yönelik psikososyal destekler sunulabilir, öğrenci ve öğretmenlere gerekli adaptasyon (kriz yönetimi) eğitimleri verilebilir.
- Sosyal ortamlarından oldukça uzakta oldukları bu dönemde çocukların çevrimiçi platformlarda bir araya gelmeleri sağlanarak çeşitli eğitici oyunlar, rehberlik destekleri, vb. destekler sunulabilir.
- Pandemi süreci hakkında “Eğitim ve sağlık” adı altında bilgilendirici ve eğitici eğitimler düzenlenerek çocuklar bilinçlendirilebilir. Böylelikle sürece dair belirsizlikler aza indirgenerek en az zararla ve sağlıklı bir şekilde süreci yönetmek mümkün olabilir.
- Öğretmenler yeni eğitim modelleri ve güçlü ders içerikleriyle öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik ders planlamaları yapmalıdır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Yusuf. 2019. *Göç Sosyolojisi.* Ankara: Nobel Yayınları.

Ağca-Varoğlu, Güzin. 2020. "Almanya'da Yüksek Nitelikli Göçmenlerin Gündelik Hayat Deneyimleri ve Baş Etme Süreçleri". *Journal of Economy Culture and Society*, 62: 23-46.

Akbal, Hazal, Hüseyin İnan Akbal. 2020. "Covid-19 Pandemisi Sürecinde Uzaktan Eğitim İle İlgili Yaşanan Sorunların Öğrenci Bakış Açısına Göre AHP Yöntemi İle İncelenmesi". *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22): 533-546.

Akpınar, Teoman. 2017. "Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların ve Kadınların Sosyal Politika Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar". *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3): 16-28.

Balcı, Esergül. 2020. "Suriyeli Çocukların Eğitimi" *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*. https://www.21yyte.org/tr/merkezler/suriyeli-cocuklarin-egitimi. (Erişim Tarihi: 06.05.2021).

Bozkurt, Aras. 2020. "Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Süreci ve Pandemi Sonrası Dünyada Eğitime Yönelik Değerlendirmeler: Yeni normal ve Yeni Eğitim Paradigması". *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3): 112-142.

Bozkurt, Aras, Ramesh C. Sharma. 2020. "Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic". *Asian Journal of Distance Education*, 15(1): i-vi.

Bulut, Sevilay, Özlem Kanat Soysal, Demet Gülçiçek. 2018. "Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Öğretmeni Olmak: Suriyeli ÖğrencilerinEğitiminde Karşılaşılan Sorunlar". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2): 1210-1238.

Çelik, Serkan, Nergiz Kardaş İşler. 2020. "Göç Mağduru Suriyeli Öğrencilerin Covid-19 Salgını Sürecindeki Öğrenme Deneyimleri". *Milli Eğitim*, 49 (1), s.783-800.

Demirbaş, Dilek, Veysel Bozkurt, Sayım Yorğun (ed.). 2020. *Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal Ve Siyasal Etkileri.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.

Duruel, Mehmet. 2016. "Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunu". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 30(5): 1399-1414.

Eroğlu, Erdal. 2020. "Covid-19'un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi". *International Journal of Public Finance, 5(2): 211-236.*

Genç, Salih Zeki, Gizem Engin, Tuğçe Yardım. 2020. "Pandemi (Covid-19) sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin lisansüstü öğrenci görüşleri". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (41): 134-158.

Gülerce, Hakan, Cemil Şahinöz. 2020. "Göçmenlerin Din ve Vicdan Özgürlüğü: Avrupa Örneği". *Journal of the Human & Social Science Researches*, 9(5): 3520-3541.

Gülerce, Hakan, Hatice Şahin. 2022. *An Analysis of Barriers to the Education of the Children Under Temporary Protection in the Districts and Rural Areas of Şanlıurfa Province (Akçakale, Ceylanpınar, Harran, Suruç).* Bursa: Ekin Yayınları.

Günay, Gülay, Özgün Bener. 2011. "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rolleri Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153): 157-171.

Karakuş, Merve. 2020. "Onlıne Eğitim Sisteminde Yaşanan Sorunlar". https://www.hurriyet.com.tr/aile/yazarlar/merve-karakus/online-egitim-sisteminde-yasanan-sorunlar-41628049. (Erişim Tarihi: 12.05.2021).

Keyder, Çağlar, Zafer Yenal. 2020. "Covid-19 Dünyasında Yeni Bir Toplumsal Coğrafyaya Doğru". sarkac.org/2020/09/covid-19-dunyasinda-yeni-bir-toplumsal-cografyaya-dogru/. (Erişim Tarihi: 12.05.2021).

Kezer, Sinan. 2018. "Uzaktan Eğitim Sesi Uzaktan Hoş Gelir". https://tr.pearson.com/tr/blog/yuksek-ogrenim/uzaktan-egitim-sesi-uzaktan-hos-gelir.html. (Erişim Tarihi: 08.05.2021).

Koçak, Yüksel, Elvan Terzi. 2012. "Türkiye'de Göç Olgusu; Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(3): 163-184.

Koç, Esin, Zuhal Yeniçeri. 2021. "Covid-19 Pandemi Sürecinin Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liğine Etkileri". *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi,* 4(1): 80-102.

Kurt, Makbule. 2021. "Mülteci Çocuklar Uzaktan Eğitime Ne Kadar Yakın?". https://multecimedyasi.org/2020/04/09/multeci-cocuklar-uzaktan-egitime-ne-kadar-yakin/. (Erişim Tarihi: 13.05.2021).

Küçükşen, Kübra. 2020. "Covid-19 Günlerinde "Ev Halleri"nin Karikatürlere Yansıması Göstergebilimsel Bir Analiz". *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları dergisi*, 7(6): 38-57.

Mete, Beyaz. 2018. "Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Üretiminde Ailenin Etkisi". http://morpsikolojidergisi.org/2018/07/10/toplumsal-cinsiyet-rollerinin-uretiminde-ailenin-etkisi/. (Erişim Tarihi: 08.05.2021).

Moralı, Gürkan. 2018. "Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar". *OPUS Internatıonal Journal of Society Researches*, 8(15): 1428-1442.

Baltalı, Ezgi, Mete Hüsünbeyi, Sevda Aydın, Büşra Akar, Gökçe Köprülü, Merve Doğan. 2021. *Mülteci Çocukların Uzaktan Eğitime Erişimleri*. İzmir: Konak Mülteciler Derneği.

Nur Emin, Müberra. 2019. *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi*. Ankara: Seta Yayıncılık.

Öz, Ersan. 2014. "Eğitim ve Ekonomi İlişkisi", *Kamuda Sosyal Ve Politika Dergisi*.

Sallan Gül, Songül, Türkmen, Emine, Kahya Nizam, Özlem. 2019. Türkiye'de Emeğin En Savunmasız Hali: Şanlıurfa'da Suriyeli Mülteci Çocuk İşçi Olmak. *Çalışma ve Toplum*, 2(61): 917-942.

Sallan Gül, Songül, Emine Türkmen. 2019. "Türkiye'de Eğitimin Dışında Kalan, Hayallerinin Uzağına Düşen Suriyeli Mülteci Çocuk Olmak". *Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 3(2): 114-131.

Şeker, Okan. 2019. "Suriyeli Mültecilerin Değişen Toplumsal Cinsiyet Rolleri". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 8(23): 227-245.

Tanrıkulu, Faik. 2017. "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri". *Liberal Düşünce Dergisi*, (86): 127-144.

Telli, Sahura Gonca, Deniz Altun. 2020. "Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi". *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1): 25-34.

Türkmen, Emine. 2018. "Türkiye' de Mülteci Çocuk Emeği: Şanlıurfa'da Çalışan Suriyeli Mülteci Çocuklar". Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Türkeğitimsen. 2020. "Salgın Sürecinde Eğitim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Beklentiler Anket Sonuçları". https://www.turkegitimsen.org.tr/icerik_goster.php?Id=13798. (Erişim Tarihi: 12.05.2021).

Türk Kızılayı, 2020. "Covid-19 Sürecinde Geçici ve Uluslararası Koruma Altındaki Çocukların Uzaktan Eğitime Erişim Durumu Analizi". *Toplum Temelli Göç Programları Koruma Programı*.

UNCHR BM Mülteci Örgütü. 2020. "Koronovirüs Mültecilerin Eğitimi İçin Büyük Bir Tehdit-Dünyadaki Mülteci Çocukların Yarısı Okula Gitmiyor". https://www.unhcr.org/tr/25197-unhcr-raporu-koronavirus-multecilerin-egitimi-icin-buyuk-bir-tehdit-dunyadaki-multeci-cocuklarin-yarisi-okula-gitmiyor.html. (Erişim Tarihi: 12.05.2021).